

LBRIS

We know
books

VICTOR GIULEANU

TEORIE ȘI
SOLFEGIU

MANUAL
PENTRU
CLASA A X-A

GRAFOART

<i>Notă explicativă a autorului</i>	3
---	---

PARTEA TEORETICĂ

Cap. 1. Melodia

1. Introducere	7
2. Definierea melodiei. Elemente componente	7
3. Relația melodiei cu intensitatea, timbrul sonor și forma de construcție	9
4. Criteriile de analiză și cunoaștere a melodiei	9

Cap. 2. Frazarea și articulația discursului muzical

1. <i>Frazarea</i> . Elemente de sintaxă în melodie: motivul, fraza, perioada	16
2. <i>Articulația</i> : a - Execuția „legato”, b - Execuția „non-legato“	23

Cap. 3. Teoria intervalelor muzicale

Intervale mărite și micșorate în gamele sistemului tonal.

<i>Rezolvarea lor armonică și melodică</i>	28
1. <i>Poziția intervalelor mărite și micșorate în gamele tonale</i>	28
2. <i>Rezolvarea intervalelor mărite și micșorate</i> . Ideea de tensiune (instabilitate) și rezolvare a intervalelor disonante în cadrul tonalității clasice	31

Cap. 4. Acordul de septimă (Structură, stări, cifraj)

1. Generalități	37
2. <i>Speciile acordului de septimă</i> . Poziția în gamele tonale majore și minore	39

Cap. 5. Ornamentele melodice

1. Apogiatura ornamentală	42
2. Mordentul	44
3. Grupetul	45
4. Trilul	46
5. „Tremolo“	47
6. Arpeggio”	48
7. „Glissando”	49
8. „Portamento”	49
9. Fioritura	50

Cap. 6. Modulația melodiei la tonalități depărtate

Noțiuni recapitulative	54
1. Modulația prin tonalități tranzitorii și pasaje cromatice	55
2. Modulația prin secvențe (progresii)	56
3. Modulația enarmonică	56
4. Modulația bruscă	57

Cap. 7. Studiul cheilor muzicale de alto și de tenor

Cap. 8. Ritmica

Dezvoltarea ritmului prin forme clasice-tradiționale. Procedee de factură exclusiv ritmică

1. Repetarea în formele structurale ale ritmului	64
2. Dezvoltarea ritmului prin pauze	67
3. Augmentarea și diminuarea ritmică	69
4. Cumulul valorilor ritmice	72

5. Sincopa	74
6. Ritmul în contratimpi	80
Cap. 9. Timbrul muzical. Generalități.	
Categoriile principale de timbruri muzicale	84
A. Timbrurile vocale	
1. Clasificarea generală a vocilor	85
2. Clasificarea specială (profesională) a vocilor	86
3. Formațiuni „și ansambluri corale”	86
B. <i>Timbrurile instrumentale</i>	
1. Instrumente cu coarde	87
2. Instrumente de suflat	89
3. Instrumente de percuție	90
4. Instrumente cu claviatură	91
5. Instrumente muzicale electroacustice și electronice	92
6. Formațiuni instrumentale	93
Cap. 10. Termeni de expresie și caracter	
în interpretarea pieselor muzicale	96
PARTEA APLICATIVĂ	
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicație la Cap. 1 și 2 : <i>melodie, frazare și articulația discursului muzical. Studii ritmice</i>	102
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicații la Cap. 3 : <i>rezolvarea melodică a intervalelor mărite și micșorate. Studii ritmice</i>	111
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicații la Cap. 4 : <i>acordul de septimă. Studii ritmice</i>	121
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicații la Cap. 5 : <i>Ornamentele melodice. Studii ritmice</i>	126
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicații la Cap. 6 : <i>modulația la tonalități depărtate. Studii ritmice</i>	132
- Solfeгии melodice, armonice și polifonice cu aplicații la Cap. 7 : <i>studiul cheilor muzicale de alto și de tenor</i>	138
- Solfeгии și studii ritmice speciale cu aplicații la Cap. 8 : <i>ritmica, dezvoltarea formelor ritmului prin procedee clasice</i>	145
1. Repetarea	148
2. Dezvoltarea ritmică prin pauze	154
3. Augmentarea și diminuarea ritmului	158
4. Legato și punct ritmic	158
5. Sincopa	161
6. Ritmul în contratimpi	164
7. Solfeгии de sinteză (de factură mai evoluată)	171

- *Tabel anexă* cu numele maeștrilor artei componistice universale din lucrările cărora au fost utilizate în manual exemplele muzicale 174

PARTEA TEORETICĂ

Capitolul 1.

MELODIA

1. Introducere

Studiul muzicii – sub orice aspect – are în vedere, în primul rând, cercetarea și cunoașterea *melodiei*, factorul primordial de referință compo-nistică, estetică, teoretică, istorică și stilistică al artei sunetelor, princi-piul suprem al expresivității în muzică, centrul spre care converg toate trăsăturile complexe ale imaginii artistice muzicale.

Istoriceste, pe o mare perioadă de timp, muzica n-a fost decât melodie (creația monodică) și numai târziu a survenit înveșmântarea ei armonică – prin acorduri ori suprapuneri în genul polifoniei – sau a fost pusă în strălucire prin haina orchestrală.

Poporul român – ca de altfel și alte popoare – și-a exprimat totdeau-na, prin melodii de o rară frumusețe și expresivitate, simțămintele, năzuințele și aspirațiile sale.

Arta muzicală cultă a atins, de asemenea, culmi nebănuite datorită faptului că geniul creator al omului a cultivat cu ingeniozitate și pasiune melodia.

Toți ceilalți factori ai expresiei artistice muzicale – ritmul, armonia (în sensul ei general de realizare artistică pe mai multe voci, incluzând deci și polifonia), dinamica, timbrul (coloritul sonor) etc. – , au o exis-tență depinzând în primul rând de melodie.

2. Definirea melodiei. Elemente componente

Într-o definiție largă, cuprinzătoare, *melodia constituie ideea sau gândirea muzicală exprimată la o singură voce¹ prin organizarea artistică a sunetelor pe plan intonațional și ritmic.*

¹ Expresia are în vedere desfășurarea monodică a discursului muzical contrastând deci cu cea pe mai multe voci din armonie și polifonie.

Într-o definiție teoretică, de ordin structural, melodia constă din succesiuni de sunete de înălțimi variabile (configurația sonoră) și de diferite durate (ritmul):

George Enescu

Sonata Nr. 2 pentru pian și vioară, op. 6, p. II

Tranquillement ♩ = 112

The image displays three systems of musical notation for the piece. Each system consists of three staves: the top staff for the melody, the middle staff for the pitch contour (labeled 'Conturul sonor (unda)'), and the bottom staff for the rhythm. The melody is written in G major (one sharp) and 2/4 time. The contour line shows the pitch contour of the melody. The rhythm line shows the durations of the notes and rests. The first system shows the first four measures, the second system shows measures 5-8, and the third system shows measures 9-12.

Elementele morfologice (structurale) care compun melodia trebuie urmărite, așadar, pe două planuri:

- *intonațional* (configurația sonoră)
- *ritmic* (șirul de durate – sonorități și pauze).

Alcătuirea melodiei după anumite principii dictate de conținutul operei de artă, de cerințele esteticii – ale frumosului și expresivității artistice – ne determină însă a nu considera drept melodie orice succesiune întâmplătoare de sunete, chiar dacă o asemenea succesiune ar răspunde celor două criterii structurale menționate mai înainte (intonație + ritm).

Drept urmare, melodia trebuie să posede un potențial expresiv bine determinat, să exprime idei, gânduri, sentimente ale compozitorului, să aibă un sens emotiv clar definit, altfel ea rămâne în sfera unor simple combinații sonore fără vreo legătură cu arta.

3. Relația melodiei cu intensitatea, timbrul sonor și forma de construcție

Pe lângă cele două elemente ce compun organic melodia – intonația și ritmul – în redarea expresivă a melodiei o au:

- *intensitatea* sunetelor, sub forma accentelor și nuanțelor dinamice prezente în orice melodie;

- *timbrul (coloritul sonor)* constând din repartizarea melodiei – la voci sau la instrumente – în așa fel încât să exprime cât mai plastic și sugestiv ideile și sentimentele creatorului de artă;

- *forma (tiparul)* în care se așează melodia denotând inteligență, claritate și ordine în actul componistic.

Integrarea melodiei într-o ambianță *dinamică* adecvată mesajului pe care-l comunică și desfășurarea ei pe o *timbrică* sugestivă, sporesc cu mult puterea ei de expresie și de convingere, iar elementele de formă vizează exprimarea cu claritate și limpezime a discursului muzical.

Cu privire la *timbru*, în creația contemporană întâlnim și situații în care acesta devine element de construcție (structural) în melodie.

Este vorba de conceptul denumit „melodia culoare” (în lb. germană „Klangfarbenmelodie”) inițiat de compozitorul Arnold Schönberg în lucrările sale, după care sunetele componente ale unei melodii sunt expuse, fiecare, de alt instrument din ansamblul orchestral, generând o melodie alcătuită din sunete de diferite culori timbrale.

4. Criteriile de analiză și cunoaștere a melodiei

Ca orice produs al gândirii artistice, melodia poate fi analizată și cercetată după criterii variate spre a-i fi relevate cât mai deplin și corect capacitățile expresive.

Cele mai importante criterii – derivând din mijloacele folosite în actul componistic – privesc:

- *configurația înălțimilor sonore* (sistemele intonaționale)
- *configurația duratelor* (sistemele ritmice și metrice)
- *forma arhitecturală*

- *planurile dinamice*
- *conținutul textului poetic* (în cazul muzicii pentru voci)
- *profilul (conturul) vocal sau instrumental*
- *virtualitățile polifonice și armonice*
- *originea populară sau cultă a melodiei*
- *caracteristicile de stil*¹.

Pe scurt, redăm, în continuare, câteva precizări despre fiecare din aceste criterii.

a) În analiza și cunoașterea melodiei după *configurația înălțimilor sonore* se studiază *sistemele intonaționale* – scările și gamele – ce stau la baza alcătuirii ei componistice.

Acestea reprezintă – într-o formă abstractă, generalizatoare – *relațiile modale, tonale, atonale*, sau de alt fel, ce se stabilesc între sunete în cadrul melodiei, așa cum au fost gândite de către creatorii din toate timpurile: de la sistemele arhaice alcătuite din puține sunete, până la cele ce folosesc toate sunetele scării cromatice în infinite combinații de ordin structural.

Fiecare din aceste sisteme reflectă o anumită ambianță emotivă – o anumită atmosferă expresivă – precum și un anumit grad de evoluție a fenomenului artistic muzical de care depinde corecta lui înțelegere și redare în actul interpretării.

b) În analiza și cunoașterea melodiei după *configurația duratelor* se studiază variatele forme structurale ale ritmului: de la ritmurile simple – întâlnite în unele modele din folclorul popoarelor – până la cele dezvoltate și complexe ale creației muzicale contemporane.

Se au în vedere structurile ritmice de factură binară, ternară, eterogenă sau cele de factură liberă de genul *rubato*, fiecare concurând – în relație cu intonația – la determinarea unui conținut emoțional sau altul al melodiei.

Concomitent, se evidențiază *cadrul metric* pe care se dezvoltă ritmurile respective, precum și detaliile de *tempo* și *agorică* muzicală.

c) În funcție de conținutul emoțional ce urmează a fi reliefat, melodia ia *forme (tipare) arhitecturale* variate (lied, arie, rondo, temă cu variațiuni etc.), denotând, și în această privință, o ordine ce decurge din logica de construcție a discursului muzical.

În acest cadru se plasează, de asemenea, detectarea elementelor sintactice – de ordin gramatical – din alcătuirea frazei muzicale: *motiv, frază, perioadă*.

¹ Din simpla enumerare a criteriilor de analiză și cercetare a melodiei – și în general a unei opere muzicale de artă – rezultă cât de mare este răspunderea interpretului în pregătirea și redarea ei artistică. Actul interpretării unei lucrări muzicale nu poate fi deci întâmplător; el presupune studiul atent al partiturii, inteligență, pregătire științifică de specialitate și, desigur, tehnică adecvată – vocală sau instrumentală.

PARTEA APLICATIVĂ

Capitolele 1 și 2

MELODIA. FRAZAREA ȘI ARTICULAȚIA DISCURSULUI MUZICAL

Audiție: se execută la pian melodia din piesa „Visare“ op. 15, Nr. 7
de Robert Schumann.

Andantino

1

p

rit.

p

a tempo

mf

rit.

p

a tempo

mf

rit.

p

a tempo

p

pp

* = final de fraze și perioade

Se analizează apoi cu toată clasa:

- frazele și perioadele cu cadențele de rigoare;
- culminațiile melodice (stabilirea *climax*-ului în fiecare frază);
- caracteristicile de stil (romantic prin excelență); unduiri cupolate ale liniei melodice tratate pe plan dinamic prin crescendo-uri și decrescendo-uri; nuanțe fine, de amănunt, din zonele încete și medii ale intensității (pp, p, mf); agogică labilă etc. -, toate elementele ce permit o interpretare interiorizată, pasională, de intimitate - specifică stilului.

În final, se execută de către un elev pianist partitura și cu realizarea armonică.

Solfegiu

- Tematica:* - tonalitatea *Do* major, modulație pasageră în *la* minor și *La* major;
- ritm binar; triolet pe timpi și pe măsură întreagă; sincope în diverse alcătuiți;
 - măsura $\frac{2}{1}$ („*alla breve*“ mare utilizată în Renaștere și Baroc)

Exerciții pregătitoare

a) Citire ritmică (formule extrase din solfegiu).